

נפלאות הרמב"ן

גליון ט"ו
פר' בשלח
תשפ"א

בגליון:

חילוקי רבינו
בו יבוארו מקומות בו רבינו מפרש דעתו הק' דלא כשיטת רש"י

אוצרות רבינו
פנינים יקרים, אוצרות מחודשים מביארו של רבינו

עינים ברבינו
תלמידי חכמים מחדדים זה את זה במשנתו של רבינו

אוצרות רבינו

כי אמר אלהים פן ינחם את העם הראתם מלחמה ושבו מצרימה (י"ג)

מדוע לא חזרו משום מלחמת עמלק ברפידיים?

מלחמת עמלק ברפידיים לא היתה ראויה לשוב בעבורה, מפני ב' סיבות:
א. כי הם לא יעברו עליהם והוא שבא מארצו ונלחם בהם לשנאתו אותם ואם יתנו ראש לשוב למצרים לא יועילו כי ילחם להם בדרך.
ב. גם רחוקים היו ממצרים בדרך העקם אשר הלכו בה ולא ידעו דרך אחרת.

ויאמר ה' אל משה הנני ממטיר לכם לחם מן השמים וכו' (ט"ז)

ביאור הלשון ממטיר

אבע"ז

בעבור היותו יורד כדמות מטר מן השמים אמר ממטיר.

אונקלוס

הוא לשון ירידה 'הא אנא מחת'.

מדוע קראו לחם?

א. בעבור שיעשו ממנו לחם כמו שכתוב (במדבר י"ח) 'ועשו אותו עוגות' כי כל פת יקרא לחם לא בהיותו מן החטים ומן השעורים בלבד ואמרו ממטיר להם לחם כי להיות לחם ימטירנו להם.

ב. יש מפרשים הנני ממטיר להם לחם מאכל [כל מאכל נקרא לחם] והוא על המן ועל השלו כי יתן להם שאלתם ששאלו להם לחם ובשר ומשה פרש שיהיה הבשר בערב לאכל והלחם בבקר לשבע כדרך כל הארץ.

גודל מעלת המן

דע כי יש במן ענין גדול רמזוהו רבותינו ואמרו במסכת יומא (ע"ה):

רבי עקיבא - לחם שמלאכי השרת אוכלין.

רבי ישמעאל - לחם שנבלע באיברים שמלאכי השרת אינן אוכלים לחם.

וכימור פלוגתם:

רבי עקיבא - שקיום מלאכי השרת בזיו השכינה וישיגו בו טוב טעם והמן הוא מתולדות האור הזה העליון שנתגשם ברצון בוראו יתעלה ונמצא שאנשי המן ומלאכי השרת ניזונין מדבר אחד.

לכל עניני המכון

הערות והארות ניתן לפנות למייל או לטל:

h0548402450@gmail.com

054-8402450

כל הזכויות שמורות ©

חילוקי רבינו

ויהי בשלח פרעה את העם ולא נחם אלהים דרך ארץ פלשתים כי קרוב הוא כי אמר אלהים פן ינחם את העם הראתם מלחמה ושבו מצרימה (י"ג)
מה טעם לא נהגם ה' דרך ארץ פלשתים?

רש"י

כי קרוב הוא ונוח לשוב באותו הדרך למצרים בראותם מלחמת הכנעני והעמלקי.

רבינו
פן ינחם את העם בראתם מלחמה שיהיה להם לעבור דרך ארץ פלשתים ופלשתים לא יתנום לעבור בשלום וישובו למצרים אבל בדרך המדבר לא יראו מלחמה עד היותם בארצם בארץ סיחון ועוג מלכי האמורי שהיא נתונה להם ורחוקים הם ממצרים בעת ההיא.

פשט הכתוב

רש"י

ולא נחם שלא נהגם דרך ארץ פלשתים כי קרוב הוא ונוח לשוב באותו הדרך למצרים כי אמר אלהים פן ינחם שיחשבו מחשבה על שיצאו ויתנו לב לשוב העם בראתם מלחמה כגון מלחמת וירד העמלקי והכנעני אם הלכו דרך ישר היו חוזרים ומה אם כשהקיפם דרך מעוקם אמרו 'נתנה ראש ונשובה מצרימה' (במדבר י"ד) אם הולכים בפשוטה על אחת כמה וכמה. [הא דפלשתים קרובה זו היא הסיבה שירצו לחזור למצרים באם ילכו דרך פלשתים].

רבינו מקשה על רש"י

אם היה כדבריהם היה 'כי קרוב אלהים' מוקדם [בפסוק] ויאמר הכתוב 'ולא נחם אלהים דרך ארץ פלשתים כי אמר אלהים כי קרוב הוא פן ינחם העם' 'שסיבת' כי קרוב הוא' הוא חלק מאמירת ה' מדוע לא נחם דרך פלשתים].

'בראתם מלחמה' איזה מלחמה יראו?

רש"י

כגון מלחמת וירד העמלקי והכנעני (במדבר י"ד מה) [מלחמות כיבוש הארץ, שיגיעו מיד לארץ ויראו מלחמה ויחפצו לחזור למצרים]

רבינו
בראתם מלחמה עם פלשתים שיהיה להם לעבור דרך ארץ פלשתים ופלשתים לא יתנום לעבור בשלום וישובו למצרים. [מלחמה עם פלשתים שיהיה בדרך מיד בצאתם ממצרים דרך פלשתים].

מדוע בהולכם דרך המדבר לא יחזור מפני המלחמה?

רש"י

שהוא דרך מעוקם יותר מדרך פלשתים.

רבינו
בדרך המדבר לא יראו מלחמה: א. עד היותם בארצם בארץ סיחון ועוג שהיא נתונה להם. ב. ורחוקים ממצרים בעת ההיא.

וחמשים עלו בני ישראל מארץ מצרים (י"ג)

פי' חמשים

רש"י

א. אין חמשים אלא מזויינים, לפי שהסיבן במדבר גרם להם שעלו חמושים שאילו הסיבן דרך ישוב לא היו מחומושים להם כל מה שצריכין אלא כאדם שעובר ממקום למקום ובדעתו לקנות שם מה שיצטרך אבל כשהוא פורש למדבר צריך לזמן לו כל הצורך.

ב. ד"א חמושים, אחד מחמשה יצאו וארבעה חלקים מתו בשלשת ימי אפילה.

וה' הלך לפניו יומם בעמוד ענן ולילה בעמוד אש להאיר להם וכו' (במדבר י"ד)
האם ה' הולך עמם בעמוד הענן?

רש"י

לנחותם הדרך נקוד פתח כמו 'להנחותם' אף כאן להנחותם על ידי שליח ומי הוא השליח עמוד הענן והקב"ה בכבודו מוליכו לפניו ומכל מקום את עמוד הענן הכין להנחותם על ידו שהרי על ידי עמוד הענן הם הולכים ועמוד הענן אינו לאורה אלא להורותם הדרך.

אבע"ז

הכתוב הזה ידבר כלשון בני אדם בעבור כי כח השם ושלוחו הולך עם ישראל.

דבר אל בני ישראל וישבו ויחננו לפני פי החירות וכו' ואמר פרעה להני ישראל נבכים הם בארץ סגר עליהם המדבר וחזקתי את לב פרעה ודרך אחריהם וכו' ויגד למלך מצרים כי ברח העם ויהפך לבה פרעה ועבדיו אל העם ויאמרו מה זאת עשינו כי שלחנו את ישראל מעבדנו (דברים ה')

רש"י

נבוכים כלואים ומשקעים שכלואים הם במדבר שאינן יודעין לצאת ממנו ולהיכן ילכו.

ביאור נבכים הם בארץ

רבינו (בד"ה ויגד למלך מצרים)

ואמר [פרעה] כי ברח העם והם נבוכים במדבר ואינם הולכים אל מקום ידוע לזבוח.

ביאור הכתוב ויגד למלך מצרים כי ברח העם

רש"י

ויגד למלך מצרים איקטורין שלח עמהם וכיון שהגיעו לשלשת ימים שקבעו לילך ולשוב וראו שאינן חוזרין למצרים באו והגירו לפרעה [כי ברח העם] וביום הרביעי ובחמישי ושישי רדפו אחריהם וליל שביעי ירדו לים בשחרית אמרו שירה והוא יום שביעי של פסח לכן אנו קורין השירה ביום השביעי.

רבינו

כאשר עשו כן בני ישראל ששבו וחננו לפני פי החירות לפני בעל צפון הגד למלך מצרים ואמר [פרעה] כי ברח העם [ונתקיים האמור בפסוק ג'] ואמר פרעה לבני ישראל נבוכים הם במדבר.

וישאו בני ישראל את עיניהם והנה מצרים נסע אחריהם ויראו מאד ויצעקו בני ישראל אל ה' ויאמרו אל משה המבלי אין קברים במצרים לקחתנו למות המדבר מה זאת עשית לנו להוציאנו ממצרים (דברים י"א)
האם בני ישראל התפללו אל ה' או התלוננו?

רש"י [מכילתא]

ויצעקו תפשו אומנות אבותם באברהם הוא אומר 'אל המקום אשר עמד שם' (בראשית י"ט כז) ביצחק 'לשוח בשדה' (שם כ"ד ס"ג) ביעקב 'ויפגע במקום' (שם כ"ח י"א). המבלי אין קברים במצרים וכי מחמת חסרון שאין קברים במצרים לקבר שם לקחתנו משם. [ובמכילתא שמאחר שנתנו שאור בעסה באו להם אצל משה ואמרו לו זה הדבר וכו']

רבינו מבאר המכילתא [רש"י]

מתחילה צעקו אל השם לתת בלב פרעה לשוב מאחריהם וכאשר ראו שלא היה חוזר אבל היה נוסע וקרוב אליהם או אמרו לא נתקבלה תפלתנו ונכנסה בלבם מחשבה רעה [שאור שבעסה] יצר הרע להרהר אחרי משה כאשר בתחילה [בהיותם עדיין במצרים].

רבינו

א. הנכון שנפרש שהם כתות והכתוב יספר כל מה שעשו כלם, אמר כי הכת האחת צועקת אל ה' והאחרת מכחשת בנביאו ואינה בוחרת בישועה הנעשית להם ועל זאת כתוב (תהילים ק"ז) 'וימרו על ים בים סוף' ולכך יחזיר הכתוב 'בני ישראל' פעם אחרת ויצעקו בני ישראל אל ה' כי הטובים בהם צעקו אל ה' והנשארים מרו בדברו. ב. אפשר עוד לומר כי היו העם מאמינים בה' ומתפללים אליו להצילם אבל במשה נכנס ספק בלבם פן יוציאם למשול עליהם ואף על פי שראו האותות והמופתים חשבו שעשה אותם בדרך חכמה או שהשם הביא עליהם המכות ברשעת הגוים ההם כי אלו היה השם חפץ ביציאתם לא היה פרעה רודף אחריהם.

אונקלוס

תרגם בכאן ויצעקו וזעיקו שעשאו ענין תרעמת לומר שלא יתפללו אבל היו מתרעמים לפניו על שהוציאם ממצרים כלשון ויצעקו אל פרעה לאמר למה תעשה כה' (לעיל ט"ו) וכמוהו 'ותיה צעקת העם ונשיהם גדולה אל אחיהם היהודים' (בבב"ב ה' א) מתרעמים עליהם בקול גדול וצעקה.

כי אשר ראיתם את מצרים היום לא תספו לראתם עוד עד עולם (דברים י"א)
האם הוא הבטחה או מצווה?

רש"י

מה שראיתם אותם אינו אלא היום, היום הוא שראיתם אותם ולא תוסיפו עוד. [הבטחה שיותר לא יראו אותם].

רבינו

ע"ד רבותינו הרי זו מצות לא תעשה לדורות וא"כ [פ"י הכתוב] אל תראו התיצבו במקומכם וראו את ישועת ה' שיושיע אתכם היום מידם ואל תשובו לעבודתם כי מצרים אשר ראיתם אותם היום הקב"ה מצוה אתכם עוד שלא תספו ברצונכם לראתם מעתה ועד עולם.

רבי ישמעאל - מחלק ביניהם מפני ששם [במין] קיומם בדבר המתגשם מתולדת האור שיקרא לחם והם [מלאכי השרת] קיומם באור העליון עצמו.

המן שהוא האור העליון מתי נהיה למן?

א. אמר 'לחם שמים' שביעים שגראה מזה שיהיה הדגן הזה בשמים והורידו להם בפתיחת דלתיו והוא מה שפרשתי שנתגשם האור כי באור העליון יאמר הכתוב כלשון הזה 'נפתחו השמים ואראה מראות אלהים' (יחזקאל א' א).

ב. כבר היה בשמים כמאמרם (אבות פ"ה מ"ו) שנברא בין השמשות.

האיך הרגישו במן כל הטעמים?

מפני זה [שהיה מהאור העליון] היו מוצאין במן טעם כל מה שירצו כי הנפש במחשבתה תדבק בעליונים ותמצא מנוח חיים ותפק רצון מלפניו [ע"י המחשבה משיג האור העליון ששם מנוח חיים].

האם לעולם הבא יהיה מן?

אמרו במכילתא (מס' ויסע ד) 'היום לא תמצאוהו' רבי אליעזר חסמא אומר היום אין אתם מוצאין אותו אבל אתם מוצאין אותו לעולם הבא, וזה יסובל ב פירושים:

א. שנאמר שיהיה בבני העולם הבא מי שלא הגיע מעלתם להנות תמיד מזיו השכינה והם יהיה קיומם בדבר המתגשם מן הזיו הוא כמעלת דור המדבר שהשיגו לזיו השכינה בים כמו שאמרו ראתה שפתה על הים מה שלא ראה יחזקאל בן בוזי ומאותה שעה נתעלית נפשם להתקיים בתולדותיו שהוא המן.

ב. יותר נכון שרמז במלת 'היום' שבני עולם הבא יהיה קיומן ביסוד המן שהוא הזיו העליון כמו שאמרו (ברכות י"ז) אין בו לא אכילה ולא שתיה אלא צדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם והם נהנין מזיו השכינה שבני העולם הבא יתקומו בהניתן מזיו השכינה בהדבקם בו בעטרה שבראשם.

ויאמר משה התת ה' לכם הערה הער ה' לאכל ולחם הקקר לשבעה הטעמה ה' את תלנתיכם וכו' (דברים י"א)

שמעתי את תלונות בני ישראל דבר אליהם לאמר הן הערבים יאכלו תאכלו הער והקקר תטעמו לחם וכו' (דברים י"א)

מדוע נשנה הדבור פעמיים?

א. נשנה בעבור שיאמר שמעתי את תלונות בני ישראל כי מתחילה אמר 'הנני ממסיר לכם לחם' כעושה עמהם חסד ברצוננו או בזכותם ועתה הגיד כי נחשב להם לעון ובעבור התלונה יעשה עמהם כן כדי שתדעו כי אני ה' אלהיכם כי עד עתה אינכם מאמינים בה' אלהיכם על כן אתם מתלוננים על נביאי.

ב. יתכן שמתחילה לא הבטיחם להיות להם המן כל ימי המדבר והיו חושבין אולי יהיה ליום אחד או לשנים בהיותם במקום ההוא ובנסעם משם יבואו אל מקום לחם, ועתה אמר להם כי בין הערבים יאכלו בשר תמיד ובכל בקר ישבעו לחם כל ימי המדבר וכן דעת רבותינו שהיה השלו עמהם מן היום ההוא והלאה כמו המן, וכן נראה כי על שני דברים נתלוננו ובשניהם שמע את תלונתם ותאותם יביא להם כי מה יתן להם ומה יוסיף להם בשר ליום אחד או לשנים, והפרשה שתפרש ותאריך בענין המן בעבור כי כל מעשיו הם נפלאים ותקצר בשלו ויהי בערב ותעל השלו כי הוא בנהג שבעולם.

ויאמר ה' אל משה מה תצעק אלי דבר אל בני ישראל ויסעו (יד טו)

פ"י מזה תצעק אלי

מה ההבדל בשלו שקבלו בקברות התאוה?

- א. ענין השלו השני בקברות התאוה כי לא בא להם ממנו עתה לשבע כמו שיאמר כאן שהלחם בבקר לשבע והבשר רק לאכל.
- ב. יתכן שהיו גדוליהם לוקטין אותו או שהיה מזדמן לחסידים שבהם וצעיריהם היו תאבים לו ורעבים ממנו שבשלו לא נאמר 'וילקטו המרבה והממעט, ולכן אמר בקברות התאוה 'והאספסוף אשר בקרבו התאוו תאוה' (במדבר י"ד ט) ואז נתן להם ממנו לרוב ואכלו חודש ימים ממנו בשפע והוא ושב לענינו הראשון.
- ג. ע"ד הפשט היו כל מעשה השלו לעתים והמן שהיה חיתם היה להם תמיד כי עקר תלונתם עליו.

רע"ו

א. למדנו שהיה משה עומד ומתפלל אמר לו הקב"ה לא עת עתה להאריך בתפלה שישראל נתונין בצרה.
 ב. מה תצעק אלי, 'עלי הדבר תלוי ולא עליך כמו שנאמר להלן (ישעיה מא א) 'על בני ועל פעל ידי תצוני'.

אבע"ז

ויאמר ה' אל משה כנגד כל ישראל [שהם] היו צועקים לו כמו שאמר (פסוק ז) 'ויצעקו בני ישראל אל ה' [משה לא צעק והכונה אל בני ישראל שצעקו].
רבינו מקשה על אבע"ז
 א"כ למה אמר 'מה תצעק' הרי ראוי להם לצעק [בעת צרה].
רבינו מאמר אבע"ז
 אולי יאמר מה תניחם לצעק דבר להם ויסעו כי כבר אמרתי לך 'ואכבדה בפרעה' [שכבר הבטחתי לך ישועה עבורם].

ויסע מלאך האלהים ההלך לפני מחנה ישראל וילך מאחריהם ויסע עמוד הענן מפניהם ויעמד מאחריהם ויבא בין מחנה מצרים ובין מחנה ישראל ויהי הענן והחשך ויאר את הלילה ולא קרב זה אל זה כל הלילה (יד טו כ)

ויהי באשמרת הבקר ויעקף ה' אל מחנה מצרים העמוד אש וענן ויהם את מחנה מצרים (יד כד)

רע"ו	אבע"ז	רבינו
מי הוא מלאך האלהים	בכל מקום הוא אומר מלאך ה' וכאן מלאך האלהים אין 'אלהים' בכל מקום אלא דין מלמד שהיו ישראל נתונין בדין באותה שעה אם להנצל אם להאבד עם מצרים.	מלאך האלהים ההלך לפני מחנה ישראל רמו לבית דינו של הקב"ה שנקראת מדת הדין 'מלאך' והוא השוכן בעמוד האש והולך לפניו לילה להאיר להם.
מתי נסע עמוד הענן מפניהם לאחריהם	כשחשכה והשלים עמוד הענן את המחנה לעמוד האש לא נסתלק הענן כמו שהיה רגיל להסתלק ערבית לגמרי אלא נסע והלך לו מאחריהם להחשיך למצרים	והנה עתה [בהתחלת הלילה] נסע עוד עמוד הענן מפניהם ויעמד מאחריהם והנה שני העמודים מאחריהם.
היכן היה עמוד האש כל הלילה	ויאר עמוד האש את הלילה לישראל והלך לפניו כדרכו ללכת כל הלילה והחשך וערפל לצד מצרים	נסע בעמוד האש מלפני מחנה ישראל והלך מאחריהם, ולא הפסיק עמוד הענן בין עמוד האש למחנה ישראל אבל הפסיק [עמוד הענן] בין מחנה מצרים ובין עמוד האש.
'ויבא בין מחנה מצרים ובין מחנה ישראל ויהי הענן והחשך מהו הענן והחשך?	הענן והחשך למצרים [מעמוד הענן] שלפניהם].	הענן והחשך הוא עמוד אש וענן וכבר פרשתי במעשה בראשית (בראשית א) כי יסוד האש יקרא חשך.
למה הלך מלאך האלהים מאחריהם?	להבדיל בין מחנה מצרים ובין מחנה ישראל ולקבל חצים ובליסטראות של מצרים.	היה לישראל אור בעמוד האש אע"פ שהוא מאחריהם מפני שהיה למעלה ולא היה עמוד הענן מפסיק אותו להם כאשר [מפסיק] למצרים והאיר להם הלילה אבל לא כשאר הלילות לנחותם הדרך. שאלו היה עמוד האש הולך לפני ישראל כשאר הלילות ועמוד הענן בין מצרים ובין ישראל היו ישראל ממהרים ללכת והמצרים לא יראו ולא יבואו אחריהם ועתה הלכו ישראל לאטם ואין המרחק רב ביניהם והיו המצרים רואים את מחנה ישראל מתוך הענן והולכים אחריהם כי יראו האש מתוך הענן אלא שלא היו יכולים לקרב אליהם מפני הפסק שני העמודים.
למה נסע עמוד הענן לאחריהם?	משל למהלך בדרך ובנו מהלך לפניו באו לסטים לשבותו נטלו מלפניו ונתנו לאחוריו בא זאב מאחוריו נתנו לפניו באו לסטים לפניו וזאבים מאחוריו נתנו על זרועו ונלחם בהם כך 'ואנכי תרגלתי לאפרים קחם על זרועתי'.	עמוד הענן מחשיך למצרים [את העמוד האש לפניו] כשמש אשר הענן יכסנו
מה היה באשמרת הבקר בעמוד אש וענן?	עמוד ענן יורד ועושה אותו [קרקעית הים] כטיט ועמוד אש מרתיחו וטלפי סוסייהם משתמטות.	הסיר עמוד האש ממחנה ישראל כמנהג כל הימים ושמו היום משקיף על מחנה מצרים בינם ובין עמוד הענן אשר ישתמשו בו ישראל ביום [שהחליף את עמוד האש עם עמוד הענן ועתה הענן מאחרי ישראל והאש לפני מצרים] ואז יגיע חמו הגדול ולהבה תלהט רשעים.

עיונים הרבינו

תלמידי חכמים מחדדים זה את זה המשנתו של רבינו

מהר"ר משה פרנס שליט"א - נ"ו.

כתב רבינו על הפסוק (יב ח) ומצות על מרורים יאכלוהו ב' פ"י על מה קאי יאכלוהו, לפי א' קאי על הבשר דקרנן פסח ויצרפו עמו מצה ומרור, לפי ב' קאי על שלשלתם, עיי"ש.

נראה עפ"י יש לתרץ קושיית השאגת אריה (סי' ק) שהקשה על הרא"ש (ארי פסחים סי' כ"ה) דמה"ת אין צריך לאכול כזית מרור דלא כתיב ביה אכילה, דהא כתיב על מצות ומרורים יאכלוהו (ועין עוד אבני"ז או"ח סי' שפ"ג שהאר"י בזה) אך לרבינו י"ל לפי א' שקאי יאכלוהו על בשר הפסח בלבד ושיצרף עמו המצה ומרור א"כ הוי כדעת הרא"ש דלא כתיב במרור אכילה, אך לפי ב' באמת קאי נמי על המרור וכדברי השג"א וא"כ היא מצוה בכזית מרור, ודו"ק.

עו"ל בדברי רבינו דידוע חקירת האחרונים (צפנת פענח ועוד) דמצוה שיש בו כמה חלקים שמעכבים זה את זה כגון ד' מינים אם נחשב כעושה מצוה אחת או מנין המצוות שלוקח כגון ב' מינים ד' מצוות, ולפי א' הנ"ל הוי המצוה הבשר בלבד בהיצטרף עמו המצה והמרור אך נחשבים למצוה אחת, עיי בספר המצוות עשה נ"ו ולשון המכילתא צלי אש ומצות על מרורים מגיד הכתוב שמצות הפסח צלי מצה ומרור כלומר שהמצוה הוא קיבוץ אלה, עכ"ל. משמע שהוא מצוה אחת. אך לפי היינו ג' מצוות נפרדות שיאכלוהו קאי על כולם.

מהר"ר חיים דוד הכהן ברכר שליט"א - ב"ב

א. ראיתי עובדה נפלאה בענין דברי הרמב"ן על פרשת בא, הגאון רבי אברהם יפהן זצוק"ל ר"י בית יוסף גוברדוק ישב פעם על יד הרה"ק רבינו יואל מסאטמאר זצוק"ל בברית וסיפר לו על מכתב שכתב הרה"ק ר' ישראל סאלאנטר זצוק"ל על ידי משמשו וכתב המשמש שהרב הבטיח שנתפלל עליו והוא תיקן אותו לדבר בלי יחיד שיתפלל ולא בלי רבים, הגיב הרה"ק מסאטמאר זצוק"ל שהוא הקפיד לא לדבר בלי רבים כמו הרמב"ן. הרב יפהן זצוק"ל לא זכר רמב"ן כזה עד שהגיע לפרשת בא (י יז) שמשו רבינו אמר לפרעה 'למתי אעתיר לך' שהוא לבד המעתי' כי לא ידבר משה בלי רבים שלא להוציא שקר מפיו. והרב יפהן מאד התפעל מכזה בקיאות של לשון הרמב"ן על אתר.

ב. ידוע קושיית העולם על הרמב"ן בסיום פרשת בא למה הוא מזכיר המזוזה כענין של זכירת יצי"מ הרי במזוזה לא נאמר כלל ענין יצי"מ ונראה לתרץ לפי הרמב"ן על פסוק של אנכי ד' אלוך אשר הוצאתיך מארץ מצרים דשם מסביר הרמב"ן שכל הענין של קבלת עומ"ש תלוי באמונת יציאת מצרים שזה בעצם מה שכתוב במזוזה ענין קבלת עומ"ש וזהו ענין יצי"מ.

ג. בפרשת השבוע בשלח ולא נחם ד' דרך ארץ פלשתים היות והיו צריכים לעבור את פלשתים כדי להגיע לא"י ולא יתנום משאי"כ בסיוחן ועוג שהם כבר איצם שנתונה לבני"י וצ"ב הרי ארץ פלשתים ג"כ חלק מא"י כמו שכתוב בפרשת מסעי (לד ה) א"כ מה ההבדל בכניסה לפלשתים שגם נתונה להם מהגעתם לסיחון ועוג? אפשר לתרץ כמו שהחוקני מפרש כי קרוב הוא אבימלך לפרעה ושבועת אע"ה עדיין היה בתוקף לי ולבניי ולבכדי ולכן עדיין לא נתונה להם משאי"כ סיחון ועוג אפשר לכבשם.

ויט משה את ידו על הים ויולך ה' את הים ברוח קדים עזה כל הלילה וכו' (יד כא)
מדוע נבקעה הים ברוח קדים?

רבינו

רע"ו

היה הרצון לפניו יתברך לבקוע הים ברוח קדים מיבשת שיראה כאלו הרוח היא המחרבת ים שחשבו אולי ברוח שמה הים לחרבה ולא יד ה' עשתה זאת בעבור ישראל ולא זכרו עתה כי ה' נלחם להם במצרים.

ברוח קדים שהיא עזה שברוחות היא הרוח שהקב"ה נפרע בה מן הרשעים שנאמר 'כרוח קדים אפיצם' (ירמיה יח יז).

ואע"פ שאין הרוח בוקעת הים לגזרים לא שמו לבם גם לזאת ובאו אחריהם מרוב תאותם להרע להם וזה הפי' 'וחזקתי' שיחזק לבם לאמר ארדף אויבי ואשיגם בים ואין מציל מידי

וירא ישראל את היד הגדולה אשר עשה ה' במצרים וכו' (יד לא)

מהו היד הגדולה?

רבינו

רע"ו

ע"ד האמת יאמר שנגלית להם היד הגדולה והיא מדת הדין שעשה ה' במצרים כי היתה שם במצרים מכה בהם.

את היד הגדולה הגבורה הגדולה שעשתה ידו של הקב"ה והרבה לשונות נופלין על לשון יד' וכולן לשון יד ממש הן והמפרשו יתקן הלשון אחר ענין הדבור.

אונקלוס

לא פרש היד גבורה שאמר 'ידא גבורת ידא רבתא' [תרגם היד והוסיף ביאור].

אבע"ז

המכה הגדולה וכן 'הנה יד ה' הויה במקנך (ט ג) .

אז ישיר משה והני ישראל את השירה הזאת לה' וכו' (טו א)

מדוע נאמר ישיר לשון עתיד?

רבינו

רע"ו

יאמר ישיר ישראל כאלו משוררים לפניו שמנהג הלשון שהמספר ענין יעמיד עצמו בזמן שיחפץ וירמו למעשה ממנו.

א. אז כשראה הנס עלה בלבו שישיר שירה וכן 'אז ידבר יהושע' (יהושע י יב) וכן 'ובית יעשה לבת פרעה' (מלכים א' ז ח) חשב בלבו שיעשה לה, אף כאן ישיר אמר לו לבו שישיר

וכן עשה ויאמרו לאמר אשירה לה', למדנו שהיו"ד על שם המחשבה נאמרה. ב. מדרשו אמרו רז"ל מכאן רמז לתחיית המתים מן התורה.

מתי נאמר בתורה עבר בלשון עתיד?

רבינו

רע"ו

דרך הלשון הוא לומר עתיד במקום עבר וכן יאמרו במקומות רבים ההפך [עבר במקום עתיד] והטעם כי מנהג הלשון שהמספר ענין יעמיד עצמו בזמן שיחפץ וירמו למעשה ממנו פעם יעמיד עצמו בזמן המעשה וידבר בו כענין הוה ועומד עליו בתחילתו ופעם יאחר עצמו ויאמר זה נעשה כבר, והכל לאמת הענין.

בדבר שהוא הווה תמיד נופל בו בין לשון עתיד ובין לשון עבר [משא"כ בדבר שלא היה אלא לשעה אינו יכול ליישבו שדבר בלשון עתיד על העבר].

וזאת למודעי כי העיקר להגות בתורת רבינו הק' בלשונו הטהור והזהב ובכל דברי תורתיו הק', אך להקל על המתקרים לקודש באנו להכניסם אל תחת כנפי השכינה תורתו של רבינו. והשתדלנו להיצמד ללשונו של רבינו הק' ורק במקום שהוצרכנו לקצר או לבאר הוספנו או הורדנו כמה מילים להבנת הדבר לאנשים פשוטים כמונו עד שנוכח כולנו להגות בפנים בתורתיו הק'.

ואך למותר הוא לפרט שאם שגיגו בהבנת דברי קדשו הטעות וחוסר ההבנה היא בנו. מתוך הקדמתו של רבינו לפי עה"ת:

'ועתה דע וראה מה אשיב שואלי דבר בכתבת פירוש התורה, אבל אתנהג כמנהג הראשונים, להניח דעת התלמידים יגיעי הגלות והצרות, הקוראים בסדרים בשבתות ובמועדים, ולמשוך לבם בפשטים ובקצת דברים נעימים לשומעים וליודעים חן. ואל חנוך יחוננו ויברכנו. ונמצא חן ושכל טוב בעיני אלוקים ואדם, עכ"ל'.